

Miks teistel on parem, kui minul on?

INDREK GRIGOR

ILLUSTRATSIOON: TAAVI OOLBERG

Miks teistel on parem, kui minul on?

Indrek Grigor

Kui õigesti mäletan, kuuluvad (:)kivisildnikule järgmised read. „Miks teil ei ole nii hea, kui mul on? Oidu pole, sellepärast!” Ning tõepoolest, kui teil pole vähemalt sama hea, kui mul on, siis ei saa teid kuidagi aidata. Ent tõenäoliselt on teil hoopis parem, kui mul on. Kuid mis hea eest, see jääb mulle arusaamatuks.

Nutt ja hala

Eesti Kunstiakadeemia fotoosakonna professor Marco Laimre avas novembris Tallinnas Hobusepea galeriis isikunäituse „Nurr” (26. nov –14. dets 2015). Labaselt öeldes eksponeeris Laimre näitusel oma kaht mootorratast ja videoid sellest, kuidas ta Pärnu lähistel krossi sõidab. Juhtusin Laimrega avamisjärgsel päeval EKA fotoosakonna köögis kohtuma. Nurisesime akadeemia üle – osakond oli just oma ajutisest asukohast Rüütelkonna hoonest Toompeal uude ajutisse asukohta kolimas. Seda seoses Eesti saamisega Euroopa Liidu eesistujariigiks, mille raames kogunevate bürokraatide keskus saab olema Rüütelkonna hoones. Kusjuures meil on parem, kui lätlastel oli, neil pandi eesistumisega seoses vastavatud rahvusraamatukogu pooleks aastaks kinni ning tekitati sporaadilisi ummikuid Daugava ühe olulisema silla esisel. Vähemalt võrreldes kellegagi läheb meil paremini ning asjaolu, et lätlased seda ka ise teavad, pakub teatavat rahuldust. Kuid Kunstiakadeemiaga on kõik sellegi poolest halvasti ja kunstiga laiemalt veelgi hullem. **Üldiselt on nii, et millal iganes mõne kolleegiga kunstist räägin, läheb viivitamatault lahti lõputu hala. Kiitlemine on tabu.** On üks hea kolleeg, kes on iseenesest võrratu inimene, ent ma kardan temaga pikemasse vestluste langeda, sest ainus, millest rääkida saab, on see, kui halvasti kõik on. Kusjuures, kui viimasel juhul on tegemist suisa kliinilise nähtusega, siis üldiselt tundub halal olevat ka taktikaline või suisa strateegiline roll professionaalide omavahelises suhtluses ja seda mitte ainult kunstiväljal.

Vali elu, vali (mootor)ratas

Laimre tõi meie vestluses ühe kujundliku näite: kui ütlen kellelegi, et olen kunstnik, on jutt kohe otsas, kui ütlen, et mul on mootorratas, jätkub juttu kauemaks. See ei pruugi olla kõige sisukam vestlus, kuid see leiab kindlasti aset.

Mari Kartau, kes lisaks sellele, et on kunstikriitik ja kultuurikorraldaja ning õpib Luua Metsanduskoolis, on avalikult tuntud kui kunstist pageda püüdev kunstnik. Läänud aasta suvel kureeris ta Peipsi-äärses Voronja galeriis näituse „Comeback”, kus uuris sarnaselt talle enesele kunstitegemisest loobunud kunstnike motiivide järele.

Midagi väga huvitavat uurimusest ei selgunud, võib-olla sellepärast, et midagi ei olnudki selgitada: peamised loobumispõhjused olla majanduslikud, perekondlikud ja isiklikud. Kuid võib-olla oli asi selles, et Kartau tegi võrdlemisi lihtsa vastanduse: kunst vs. elu?

Sama vastandust kasutas ta ka Laimre näitusest kirjutades: „Millest siis õigupoolest see kunsti ja elu dilemma tuleneb? Eks ikka sellest, et kunst on omamoodi virtuaalreaalsus.

Nagu arvutimängusõltlane, nii ka kunstnik võib märkamatuult sulguda sellesse muli ja kaotada sideme reaalsusega. Kellele on oaidu antud seda ohtu ise tunnetada, neil tekib tarvidus tuua oma ellu mingi väga reaalne, maine, füüsiline aspekt. Ehitada maja, istutada puu, sünnitada laps, keeta supp. Või hakata tsikliga sõitma.” („Laimre lahendus kunsti ja elu dilemmale”, kultuur.err, 7. veebr 2015).

Briti kultusfilmi „Trainspotting” heroinisõltlasest peategelase sõnum vaatajaile: „Vali elu: vali töökoht, vali karjäär, vali perekond, vali ilgelt suur telekas, vali pesumasin ...” jne. Soovitaja ise olla valinud mitte elu, vaid midagi muud.

Surematu

Vast lugejailegi hulga prantsuse-eesti tõlgete, kolme romaani ja/või kahe lasteraamatu autorina tuttav Anti Saar otsustas paari aasta eest käivitada oma väikese laumänge tootva ettevõtte, millele pani nimeks Kolm Elu (*sic!*). Nimi viitavat esmalt kuulsale kolmele elule, mis mängijal mängus on, ent on samas ka Saare elufilosoofiline mudel: „Ühes elus ma tõlgin ja kirjutan, teises elus meisterdan ning kolmanda elu jätan varuks.” („Kirjanik puhkab mängu meisterdades”, Tartu Postimees, 16.09. 2014.)

Teiste hulgas ka Anti Saare eesti keelde tõlgitud prantsuse mõtlejate Felix Guattari ja Gilles Deleuze'i mõistetepagasis on sõna deterritorialiseerumine,

mis tähendab üldistavalt öeldes lahtiütlemist usust tähenduse ja tõe üheselt mõistetavusse.

Elu, mida Kartau kunstile vastandab, on sarnane deterritorialiseerunud, deprofessionaliseerunud olukord. Laimre kirjeldas „Ööülikooli” loengus üht oma elu raputanud kunstikogemust, Austria kunstniku Franz Westi teost „Ära jäta oma vabadust tänavanurgale roostetama”.

Ühes Berliini suures galeriis, teiste teoste keskel, seisnud seletamatu pruuni mõksiga kaetud punane mootorratas Kawasaky Ninja, mis olla väidetavalt kuulunud teisele legendaarsele kunstnikule Martin Kippenbergerile, kes 44aastaselt sures jäi kunstilukku kui elupõletaja. Laimre maailma raputanud küsimuseks jäi, mis on see vabadus, mida West selle mootorratta kujul ei soovita tänavanurgale roostetama jätta? (Marco Laimre loeng „Pealisülesanne” saates „Ööülikool”.)

Katkestasin oma kunstiajaloo doktoriõpingud, kui sain aru, et probleem ei ole minus, humanitaarteadustes ega Tartu Ülikoolis. **Akadeemia on suletud süsteem, sa kas oled sees või oled väljas. Õelda kellelegi, et sa oled teadlane, on sama tappev kui öelda, et oled kunstnik.**

Ent kas ma valisin elu? Tühjagi. Professionaalne kunstiväli on ehk vähem konservatiivne, ent iseenesest sama suletud kui akadeemia. Võib-olla ei ole lihtsustatud romantiline vastandus elu ja surm üldse pädev? Suur kunstnik nii nagu suur teadlane (näiteks da Vinci või Einstein) on ju teadupärast surematu.

Nii et valides elu, valime me tegelikult surma. Ka ülal viidatud filmi „Trainspotting” moraalilugemine lõpeb tõdemusega, et tuleb valida surm: „Vali kõige selle lõpus kõdunemine, viimane kuselkäik viletsas kodus, ei midagi enam kui koorem neile isekaile, perssekukkunud tööbrastele, kelle sa enese asemele oled sigitanud.”

Mul on paraku vaid jalgratas, ent hipsterikultuuri pealetung on ka jalgrattajutu vähemalt mõnes baaris võimalikuks muutunud ning hädaparast saab teema ka taskunugadele või fotoaparaatidele viia, kuigi tegelikult tahan ma ikkagi surematuks saada, lihtsalt vahest on kogu sellest jamast kopp ees.